

Maurice Grammontin lingvistinen testamentti.

Romaanisten kielten tutkimus on niin kaukana »Virittäjän» varsinaiselta harrastusalueelta, että Montpellier'n yliopiston fonetiikan professorin Maurice Grammontin postuumin teoksen »Essai de psychologie linguistique» (1950) tuskin voi olettaa herättävän mielenkiintoa. Hänen kuuluisa nimensä ei esiinny kuitenkaan ensimmäistä kertaa »Virittäjän» palstoilla (ks. esim. vuosikertaa 1925, ss. 40—44, 129, 154—159) ja hänen pyrkimyksensä avartaa lingvistiikan työkenttää tyylin- ja runoudentutkimuksen suuntaan on siksi houkutteleva, että se voi olla terveellisenä muistutuksena erikoisesti meillä.

Allekirjoittanut on niitä harvoja suomalaisia, joilla on ollut onni istua mestarin jalkojen juuressa, ja voin vakuuttaa, että Grammont oli opettaja Jumalan armosta: laajatietoinen, innostuva tai viiltävän ironinen aina aiheen mukaan, useasti äärimmäinen väitteissään, aina mieltäkiinnittävä. Grammontin viralliset luennot ja tutkimukset koskivat ranskan kieltä, varsinkin sen ääntämistä, mutta hän oli harras runouden ystävä, joka suuren suosion saavuttaneissa ylimääräisissä luennoissaan liikkui vapaasti Pindaroksesta Baudelaireen. Näistä sisältää hänen tyttärensä Geneviève Grammontin julkaisema em. teos näytteitä, jotka ovat tervetulleeksi mieleenpalautukseksi mestarin oppilaille eri puolilla maailmaa. Ettei Grammont runoudentutkimukseenkaan alalla ollut mikään harrastelija, osoittaa hänen monina painoksina ilmestynyt perustava teoksensa »Le vers français, ses moyens d'expression, son harmonie».

Jo uransa alussa Grammont selitti, »että lingvistiikka käsittää kielen ja kielten kaikenpuolisen tieteellisen tutkimuksen, ei vain kielen äänteiden ja niiden yhtymien, sanojen, niiden muodostamisen, merkitysten ja järjestyksen, ei vain ihmisolentojen jokapäiväisessä elämässä tarvittavan arkikielen aineellisen tutkimuksen vaan myös kielen psykologian ja suurten kirjailijain, puhujain ja runoilijain erikoisen harkitut ja hienostuneet ilmaukset, sanalla sanoen taiteellisen kielen. Panin alulle tutkimukseni kielen psykologiasta ja taiteesta jo 1895. . . » Elämänsä lopulla mestarin oli pakko lisätä: »Tällä uralla ovat ani harvat minua seuranneet.» Tämä tuskin johtunee siitä, että nuoren tiedemiehen rohkea suunnitelma olisi harhautunut, vaan että se edellyttää menestyvässä harjoittajassaan perusteellisen filologisen koulutuksen lisäksi hyvää tyylikorvaa ja runoudentajua. Historiallisista syistä on hyvin ymmärrettävää, että esim. meidän kielitietemme on valinnut pääkohteekseen kansankielen ja niinkään että se on ollut enimmäkseen äännehistoriallista. Mitä moninaisia tehtäviä tarjoutuisikaan, jos joku lingvisteistämme ryhtyisi toteuttamaan Grammontin ohjelman loppuosaa.

Konkreettisina näyteinä Grammontin menetelmästä teos sisältää mm. analyysin Pindaroksen neljännestä pytholaisesta hymnistä, joka on sepitetty Kyrenen kuninkaan Arkesilaoksen kilpa-ajoissa saavuttaman voiton johdosta. Pindaros on ollut tutkijoille paha pähkinä: tavallisen logiikan mukaan hänen sepitelmissään on valitettavaa epäjärjestyttä, hataruutta ja hypähtelyä aiheesta toiseen, mikä kuitenkin on toisaalta oudosti viehättänyt. Monet ovat runoilijaan näin ollen soveltaneet mää-

ritelmiä »jumalainen hulluus» ja »kaunis epäjärjestys». Grammont osoittaa, että jos nykyajan lukija olisi riittävästi perehtynyt kreikkalaisten ajatusmaailmaan, niin Pindaroksen vihjaukset, suggestiot ja evokaatiot, olisivat täysin selviä. Ne eivät kuitenkaan noudata alkeellista arkilogiikkaa vaan korkeampaa »runouden logiikkaa». Pindaros tarjoaa kuuluisan ja kiitollisen vertauskohdan Grammontin antaessa kipakoita sivalluksia ammattitutkijoille, jotka ovat moittineet Alfred de Musset'n runoja hataruudesta ja hypähtelyistä aiheesta toiseen. Teokseen sisältyy analyysit kymmenkunnasta La Fontainen faabelista, mutta mielestäni kaikkein havainnollisin sekä runon syntyyn ja perusolemukseen uria aukova on Grammontin erittely Victor Hugon legendasta »Booz endormi» (Nukah-tanut Boas), jonka aihe on Vanhan Testamentin Boaksen ja Ruutin tarinasta. Sekä runo itse että sen erittely on mestarin käsialaa. Ne kannattaa lukea, sillä pitkäkin selostus antaisi perin puutteellisen kuvan. Otan näytteeksi vain erään pikkiriikkisen, mutta kuvaavan detaljin, yhden säkeen:

Tout reposait dans Ur et dans Jérimadeth.

Kaikki lepäsi Urissa ja Jerimadetissa.

»Asiantuntija» toteaa kuivasti Victor Hugon erehtyneen: Palestiinan kartassa ei ole Jérimadeth-nimistä paikkaa. Grammontin tulkinnan mukaan tämä Hugon tekaisema nimi on tehostetusti israelilaisempi, todellisempi ja runollisempi kuin yksikään karttaan merkitty tai historiasta tunnettu Palestiinan paikannimi, koska se suggeroi avoimeen mieleen toisaalta sekä Jerusalemin että Jerikon, toisaalta Genetsaretin, Natsaretin jne. Edellä lainatun säkeen kanssa loppusointuun joutuva säe päättyy sanaan *demandait*, jonka normaalisti vokaaliin päättyvällä foneemilla *dōmāde* olisi ranskassa runsaasti loppusointupareja, kun taas sitomisen vuoksi (*demandait immobile*) konsonanttiin päättyvällä *dōmādet*-foneemilla tuskin mitään. Hugon mieleen on välähtänyt nerokas sana-leikki: Jérimadeth, joka on kirjoitettavissa myös: *J'ai rime à dait* = minulla on loppusointu *det*'iin.

Esitettyihin näytteisiin vedoten Grammont tekee kysymyksen, johon tuskin koskaan saadaan tyhjentävää lopullista vastausta: Mitä runous on? Osoitettuaan useiden varhempien määrittely-yrittysten riittämättömyyden Grammont ehdottaa suuren runouden perustunnuksiksi kaksi määrettä, *suggestion* ja *évocation*, joita on vaikea suomentaa ja jotka ovat lähes yhtä moniselitteisiä ja aavistuttelevia kuin runous itse. Kärjistäen Grammont tähdentää proosan ja runouden ilmaisukeinojen vastakohtaisuutta. Mallikelpoisen proosan tunnuksia ovat yksinkertainen selkeys, täsmällisyys ja yksiselitteisyys, mitkä ominaisuudet juuri latteuttavat runouden riimittelyksi, johon pian kyllästyy. Suuren runouden tekee kuolemattomaksi sen moniselitteisyys, aavistuttelevuus, suggestiivisuus, mutta sen ollessa kysymyksessä ei runodontajua vaadita vain sepittäjältä vaan myös vastaanottajalta. Tarvitsee tuskin lisätä, ettei kaikki hämärä ja hatara ole runollista; on nimittäin myös avuttomuuden tai jonkin muoti-ismin aiheuttamaa vaikeaselkoisuutta.

Syvällisiä ja sattuvia havaintoja intuition kahdesta päälajista, sanosiko taiteellisesta ja tieteellisestä, sisältää Hugon runon »Le sacre de la

femme» analyysi. Paras on tulos, jos jälkimmäinen vielä tarkistaa edellisen töitä.

Teoksen nimestä päätellen lukija voisi odottaa jonkinlaista järjestelmällistä esitystä lingvistiikan psykologiasta, mutta hänelle annetaan tyylintutkimuksia ja runoanalyyseja eräistä satunnaisesti valituista aiheista. Tutkielmat eivät ole myöskään niin viimeisteltynä, kuin jos ne olisivat saaneet lopullisen hahmonsa kirjoittajan omasta kynästä. Mitä ne näin ehkä ulkonaisesti menettävät, ne voittavat välittömyydessä. Lukija saa väläyksittäin kurkistaa työpajaan, jonka mestari oli harvinainen tietomies, taitomies ja verraton opettaja.

AARNE ANTILA